

УДК 130.2:004

Екзистенційні виклики та загрози сучасній людині в цифрову епоху

EXISTENTIAL CHALLENGES AND THREATS TO THE MODERN INDIVIDUAL IN THE DIGITAL AGE

ПАЛАГУТА Вадим Іванович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і педагогіки, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», проспект Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4254-1625>

ЗЕРА Микола Миколайович – аспірант кафедри МЕУСГД, Український державний університет науки і технологій (УДУНТ), проспект Науки, 4, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-5964-759X>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013/2026-1-5>

PALAHUTA Vadym Ivanovych – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Pedagogy of the National University of Technology, 19 D. Yavornytskoho Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

ZERAMykola Mykolayovych – Postgraduate student of the Department of MEUSGD of the Ukrainian State University of Science and Technology (UDUNT), 4 Nauky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасних форм біополітики та її трансформації в цифрову психополітику в умовах стрімкої цифровізації та домінування глобальних медіа-еліт. Розглянуто, як цифровізація та впровадження штучного інтелекту створюють нові диспозитиви контролю, здатні проникати у внутрішній світ індивіда, відстежувати емоційні стани, несвідомі бажання та формувати поведінкові патерни на рівні нейронних реакцій. Використовуючи концепції М. Фуко, Ж. Лакана, С. Жижека, Дж. Агамбена, Ф. Берарді, Р. Брайдотті, Б.-Ч. Хана, автор демонструє, як сучасна цифрова психополітика поєднує традиційні елементи дисциплінарної влади з нейрональним насильством і неоліберальною ідеологією, транслюючи «внутрішню мотивацію» індивідів для досягнення успіху, самовдосконалення та підкорення вимогам глобальної системи. Доведено, що новий варіант біополітики у вигляді психополітики перевів практично всі ознаки дисциплінарного суспільства у вигляді зовнішнього нагляду та контролю в цифровому суспільстві до ще більш жорсткого внутрішнього контролю індивідів, зокрема як очікування успіхів та самовдосконалення, марних очікувань, надій та сподівань. Виявлено, що для забезпечення управління людською біомасою та одночасно контролем за кожним індивідом біовлада суттєво модернізує фукіанську біополітичну стратегію за рахунок подальшої цифровізації та розширення використання ШІ. Це зовсім по-іншому організовує процес суб'єктизації індивідів ніж у дисциплінарному суспільстві. За рахунок цифровізації у цивілізаційному суспільстві втілюється механізм тотального контролю за індивідами. Тобто в сучасному суспільстві саме контроль та управляючий вплив набув подальшого розвитку. Основний зміст його можна сформулювати так: індивіде, контролюй себе сам, а біовлада буде постійно забезпечувати і вдосконалювати для цього всі можливі цифрові технології. Можна констатувати, що запуснені всесвітні цифрові технології управління діями, поведінкою та бажаннями індивідів за рахунок індивідуального оцифровування суттєво трансформують форми суб'єктизації сучасних індивідів, де вже не йдеться про свободи індивідів, вони перестають бути актуальними трендами. Особлива увага приділяється екзистенційним наслідкам цифрової біополітики для суб'єктності індивідів, включно з трансформацією їхніх індивідуальних та колективних практик свободи, а також

© ПАЛАГУТА Вадим Іванович, ЗЕРА Микола Миколайович

потенційним механізмам опору біовладним структурним впливам. Результатом цього довгострокового процесу цифровізації тілесності та впровадження психополітики як сучасної біополітики є вірогідність втрати індивідами значущості різних форм свобод та суттєве зменшення ролі в сучасному суспільстві інститутів демократії, а неолібералізм може стати «живильним середовищем» для створення цифрових тоталітарних режимів управління саме в «демократичних» суспільствах. Стаття акцентує на необхідності критичного осмислення цифрового порядку, що формує нову етику «безпечного цифрового світу», та його вплив на психічний і соціальний простір сучасної людини.

Ключові слова: цифровізація, біополітика, індивід, населення, тілесність, психополітика.

Summary. The article is devoted to the analysis of contemporary forms of biopolitics and its transformation into digital psychopolitics under conditions of rapid digitalization and the dominance of global media elites. It examines how digitalization and the implementation of artificial intelligence create new dispositifs of control capable of penetrating the inner world of the individual, tracking emotional states, unconscious desires, and shaping behavioral patterns at the level of neural reactions. Using the concepts of Michel Foucault, Jacques Lacan, Slavoj Žižek, Giorgio Agamben, Franco Berardi, Rosi Braidotti, and Byung-Chul Han, the author demonstrates how contemporary digital psychopolitics combines traditional elements of disciplinary power with neural violence and neoliberal ideology, transmitting the «internal motivation» of individuals for achieving success, self-improvement, and submission to the demands of the global system. It is demonstrated that the new variant of biopolitics in the form of psychopolitics has practically transferred all the features of the disciplinary society, in the form of external surveillance and control in the digital society, into an even more rigid internal control of individuals, in particular as expectations of success and self-improvement, as well as futile expectations, hopes, and aspirations. It is revealed that, in order to ensure the governance of human biomasses and at the same time control over each individual, biopower significantly modernizes the Foucauldian biopolitical strategy through further digitalization and the expansion of the use of artificial intelligence. This organizes the process of subjectivation of individuals in a completely different way than in a disciplinary society. Due to digitalization, a mechanism of total control over individuals is being implemented in civilizational society. That is, in contemporary society, control and governing influence have undergone further development. Its main content can be formulated as follows – the individual, control yourself, while biopower will continuously ensure and improve all possible digital technologies for this purpose. It can be stated that the launched global digital technologies for managing the actions, behavior, and desires of individuals through individual digitization significantly transform the forms of subjectivation of modern individuals, where it is no longer a question of individual freedoms, as they cease to be relevant trends. Particular attention is paid to the existential consequences of digital biopolitics for the subjectivity of individuals, including the transformation of their individual and collective practices of freedom, as well as potential mechanisms of resistance to biopolitical structural influences. As a result of this long-term process of the digitalization of corporeality and the implementation of psychopolitics as contemporary biopolitics, there is a probability of the loss by individuals of the significance of various forms of freedom and a substantial reduction in the role of democratic institutions in contemporary society, while neoliberalism may become a «nutrient medium» for the creation of digital totalitarian regimes of governance precisely within «democratic» societies. The article emphasizes the necessity of a critical reflection on the digital order that shapes a new ethics of a «safe digital world» and its impact on the psychological and social space of the modern individual.

Key words: digitalization, biopolitics, individual, population, corporeality, psychopolitics.

Вступ. Відомо, що під феноменом цифровізації розуміється не лише вся сукупність різноманітних інформаційно-комп'ютерних технологій і пристроїв, які нещодавно з'явилися, зокрема, Штучний Інтелект та Інтернет речей, нові підходи в робототехніці тощо; але й політичні, економічні, соціальні, індивідуально- та соціально-психологічні зміни, що виникли і можливо виникнуть унаслідок впровадження та застосування подібних інноваційних технологій.

Однак у процесі розгляду проблеми цифровізації з'ясувалося, що майже не існує ustalених понять і категорій для адекватного дослідження її механізмів та закономірностей у соціально-політичній, соціально-філософській площині, оскільки майже всі концептуальні побудови орієнтуються на арсенал класичного модерну, догматичного марксизму та неомарксизму, постмодернізму другої половини ХХ століття. Тому політична та соціальна філософія цифровізації ще чекає своїх майбутніх дослідників. Водночас найбільш релевантною для дослідження впливу цифровізації на індивідів і суспільства загалом, на наш погляд, є використання біополітичної теорії, яка була запропонована французьким філософом М. Фуко, де тілесність звичайного індивіда й населення як соціального тіла є передусім біополітичною реальністю.

Тому для сучасного цифрового Всесвіту, яке можна розглядати як *колективну та своєрідну глобальну тілесність*, яка є подальшим розвитком саме фукіанські теорії біополітики, адже більшість сучасних концепцій органічно вписуються в цю біополітичну стратегію сучасного глобального світу. Однак вона потребує модернізації відповідно до запитів і викликів сучасності.

Справді, з одного боку, для звичайних індивідів розширюється до всесвітнього масштабу комунікативний та інтерактивний простір, у них виникають цілком нові можливості для вільного самовираження й самовдосконалення, що сприяє реалізації творчого потенціалу. У цифровому суспільстві, яке можна назвати і «мережовим суспільством» (М. Кастельс), і «цифровим капіталізмом» (Д. Шиллер), і «наглядним капіталізмом» (Ш. Зубофф), основним об'єктом турботи й піклування з боку держави є життя і здоров'я окремої людини, а також життєдіяльність і добробут населення загалом. У сучасному цифровому суспільстві вони відбуваються в умовах постійної взаємодії з різноманітними інформаційними сервісами та інтернет-застосунками, що, з одного боку, суттєво полегшує існування індивіда як споживача, а з іншого – створює поле постійного нагляду й контролю для здійснення владою керівного впливу на нього.

Будь-які уявлення індивідів про соціальну реальність, про реальний стан речей у суспільстві, не просто вбудовуються в медіареальність, але й сам індивід, його суб'єктність та ідентичність конструюються переважно за правилами медіареальності, за правилами диспозитивів цифрових пристроїв, що безпосередньо керуються сучасними медіакорпораціями та глобальною елітою. Технологічний розрив перетворює глобальну еліту на своєрідних «програмістів реальності», а решту населення – на біологічний субстрат, чії реакції прораховані алгоритмами наперед.

Тому нагальною проблемою при вивченні цифровізації є усвідомлення того факту, що звичайні індивіди не можуть повною мірою усвідомлювати екзистенційної залежності від сучасних цифрових технологій. Таким чином, при широкому використанні цифровізації такий індивідуальний вимір, як «буття у свободі», сучасний індивід майже повністю втрачає.

Ще однією проблемою, яка з'явилася ще на зорі виникнення інтернету, а завдяки цифровізації безмежно розширюється у соціальних мережах, є діяльність *цифрового натовпу*, який переважно контролюється медіакорпораціями та владними структурами, що детально аналізує Х. Кьохлер [20].

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні домінування в західному світі неоліберальної ідеології, яку поширює мейнстрим за настановами владних елітарних структур, як засіб використовується цифровий медіапростір як ефективне знаряддя. Більше того, цифровий медіапростір є ідеальним середовищем для впровадження біополітичної стратегії контролю та управління населенням. Це переформатовує сучасну біополітику до рівня медіаполітики. Інакше кажучи, цифровий розум як своєрідний корелят медіаполітики суттєво змінює публічний простір як віртуальний, що дозволяє значно легше встановлювати режим тотального

контролю над пересічними індивідами, чого повністю не вдавалося досягти у попередні історичні епохи.

Останні дослідження біополітики безпосередньо вказують на можливі напрями розвитку сучасного цифрового медіального суспільства, що має свої наслідки – кризу гуманістичної просвітницької парадигми людини та появу новітніх постгуманістичних форм індивідуалізації, тобто ці суспільні зміни безпосередньо впливають на трансформацію суб'єктності індивідів, аспекти якої досліджуються, окрім досліджень і лекційних курсів у Колеж де Франс М. Фуко [13; 14; 15; 16], також у працях відомих сучасних учених і дослідників різних соціально-гуманітарних напрямів – Дж. Агамбена [1; 2; 3; 4], Х. Бен-Чоля [17; 18; 19], Р. Брайдотті [7; 8], У. Еко [11; 12], Ш. Зубофф [25], С. Жижека [24], Дж. Кейна [9], Х. Кьохлера [20], Б. Стіглера [22; 23], Г. Шамаю [10] та інших учених і дослідників.

Мета статті полягає у дослідженні екзистенційних викликів і загроз для індивідів саме через наслідки цифровізації, що передбачає появу новітніх постантропоцентричних форм суб'єктності не як поодиноких маргінальних зразків, а на рівні утворення віртуальних соціальних груп і угруповань.

Виклад основного матеріалу. Як преамбулу розгляду зазначеної мети доцільно звернутися до теорії біополітики французького філософа М. Фуко. Вона допоможе зрозуміти універсальність біополітичної стратегії вже в контексті сучасного цифрового суспільства. Це надасть можливість побачити її актуальність на всесвітньому рівні. Так, згідно з його ретельними дослідженнями, біополітика зосереджує свою увагу на житті населення як на ключовому державному ресурсі, вилучаючи з нього максимальний ефект. Ця влада цінує життя і привчає своїх підопічних до того, щоб вони також його цінували; щоправда, задекларована гуманність постає як непереборна й тому тотальна форма контролю у вигляді пильної турботи влади про пересічних індивідів. Тобто людське життя як найвища цінність є водночас і гуманістичним принципом, і суто прагматичною настановою біополітики, тобто біополітика поєднує воедино біовладний контроль та управління і забезпечення нормальної життєдіяльності населення як владного, дуже важливого ресурсу.

Більше того, всі вже відомі владні дисциплінарні техніки та технології, що були застосовані до тілесності індивідів, наприкінці XVIII – на початку XIX ст. доповнюються цілою низкою нових технологій контролю. Тому, на відміну від дисциплінарної влади, спрямованої виключно на контроль людської тілесності, «масифікуюча» біополітика звертається до людини-роду, до множинності людей, що становить «глобальну масу, підвладну спільним процесам життя, такими як народження, смерть, відтворення, хвороба тощо» [15, р. 256].

Водночас існує й зворотний бік біополітики, про який застерігав М. Фуко і який згодом чітко проголошується на одному з його семінарів: «У біополітиці населення завжди виявляється лише тим, про що держава піклується заради власного блага, і тому, у разі потреби, зрозуміло, держава може його й знищити. Таким чином, виворотом біополітики виступає танатополітика» [14, р. 160].

Інакше кажучи, піклування і захист життя індивідів аж ніяк не забороняє наражати їхнє життя на ризик у надзвичайних ситуаціях; навпаки, саме життя ґрунтується на формі обов'язку захисту самої держави або громадянського обов'язку, який виникає з самого громадянства індивіда, і віддати який може бути в будь-який момент затребувано з боку державної влади, якщо для цього виникнуть надзвичайні обставини, зокрема війни за незалежність та захист державної території. Думка є водночас достатньо прозорою і дещо цинічною: життя індивідові не належить повною мірою, не є чимось таким, що може бути відібране з боку біовлади, бо вона ж є державною владою. Однак, з одного боку, ніби вона була щодо життя індивіда чимось

зовнішнім; а з іншого – навпаки, воно ніби виробляється державною владою і дарується індивідові лише на певних умовах.

І тепер цілком зрозумілою стає думка М. Фуко в його іншій праці про те, що західна людина «тисячоліттями вчилася ставитися до себе як до однієї з багатьох овець <...> вона тисячоліттями вчилася шукати для себе спасіння у пастиря» [16, р. 188].

З утвердженням біополітики як найважливішого чинника розвитку західного суспільства пастирська влада перестає домінувати, і тоді індивід поступово дізнається про себе все те, що, як вважає французький філософ, він має знати: «що означає бути видом живого у світі живого, мати тіло, умови існування, статистичну тривалість життя, індивідуальне й колективне здоров'я, сили, які можна змінювати, і простір, у якому вони можуть бути оптимально розподілені» [13].

Якщо звернутися до сучасного цифрового соціуму й розглядати його крізь призму розширення можливостей біополітики, то виявляється поява низки нових чинників. Так, значною мірою сучасна біополітика визначається подальшим поширенням цифрових технологій за рахунок безмежного розширення можливостей ІІІ. Інакше кажучи, сучасна цифровізація та стрімкий розвиток ІІІ створюють нові можливості для впливу на біополітику з боку гігантських технологічних корпорацій, таких як Google, Facebook, що не тільки контролюють найпопулярніші соціальні мережі – Amazon, Instagram, YouTube та інші, а й постійно продукують цифрові диспозитиви. Це надає їм ще більшої повноти влади. До речі, аналізуючи значення диспозитивів, Дж. Агамбен доходить висновку, що сучасні диспозитиви влади як універсальні механізми, які продукують процес суб'єктивації, і вони «лише через це стають механізмами управління» [3].

Це дає їй змогу здійснювати будь-яке спостереження та контроль за індивідами – аж до кримінального покарання за коментар у соціальній мережі, що в деяких країнах вже стає цілком звичайною кримінально-процесуальною практикою. Більше того, постійне спостереження за фізичним тілом індивідів, які виступають обличчям конфліктного політичного протистояння з владою, дозволяє брати їх під невисипущий нагляд аж до подальшого політичного або фізичного усунення, що в окремих державах стає нормальною практикою сучасної біовлади.

Дійсно, сучасні системи відеоспостереження, соціального моніторингу та інших форм контролю дозволяють ефективно застосовувати цю усвідомлену тактику біовлади за допомогою всіх новітніх цифрових інновацій для розв'язання широкого спектра завдань – від політичного й соціального управління та контролю до жорсткої боротьби з інакодумством. Більше того, класичний паноптизм дисциплінарних просторів виключення та наглядового спостереження, описаний Фуко у його праці «Наглядати й карати», вимагав дороговартісних архітектурних рішень, тоді як дронізований паноптизм, який досліджує сучасний французький учений Г. Шамаю [10], за відносно обмежених витрат дозволяє здійснювати постійне й цілодобове спостереження за окремими індивідами та переглядати будь-які просторові локації.

Привертає також увагу й та обставина, що концентраційний табір як біополітична парадигма просторів виключення та нагляду є породженням Європи, про що писав і читав лекції в Колеж де Франс М. Фуко. У цих працях він аналізує, як державний расизм дозволяє біовладі ділити населення на тих, хто має жити, і тих, хто має померти, та розглядає населення, що перебуває у гігантському біополітичному таборі, який через біополітику як «управління життям» потенційно переходить у «державний расизм», що дозволяє виключати або знищувати ту чи іншу частину населення [15, р. 256], [16, р. 188], що повною мірою було реалізовано італійськими фашистами та німецькими нацистами. Подібної позиції дотримувався і відомий італійський гуманіст У. Еко [11; 12], а нині цю точку зору відстоюють у своїх дослідженнях

такі авторитетні у науковому світі філософи, як Дж. Агамбен [1; 2], Р. Брайдотті [7; 8] та деякі інші дослідники.

Так, Р. Брайдотті стверджує, що «поширення таборів тимчасового утримання, таборів безпеки та в'язниць у колись громадянській інфраструктурі європейських міст є прикладом нелюдського вираження обличчя фортеці під назвою Європа» [7, р. 55]. А сучасна цифровізація дозволяє істотно трансформувати концентраційний табір і перетворити його на цифровий біополітичний табір, поширивши подібне «нововведення» на весь світ. Як приклад можна навести цифровий концентраційний табір, зокрема й у Китаї. Як пише американський журналіст Дж. Кейн: «У китайській провінції Сіньцзян, де впроваджуються нові технології для спостереження та контролю над населенням, із використанням масивів даних було створено програму «предиктивного поліцейського обліку», у межах якої підозрюваного могли затримати, якщо штучний інтелект передбачив, що той скоїть злочин у майбутньому» [9, р. 45–48]. І що показово, насильно поміщують туди навіть тих, кого не було обвинувачено у вчиненні будь-яких злочинів; головним чинником стає їхня релігійна належність до ісламу. Більше того, Дж. Кейн наводить факт, що до 2017 року кількість ув'язнених у цифрових концентраційних таборах зросла до 1,5 млн осіб із 11 млн уйгурського населення. Мета Китаю – стерти ідентичність, культуру та історію народу й досягти повної асиміляції мільйонів людей [9].

Наведений приклад повною мірою ілюструє глибинне розуміння біополітики та її подальшу екстраполяцію, передбачену Дж. Агамбеном [4] та С. Жижеком [24].

Так, С. Жижек у своїй праці «Гегель у підключеному мозку», застосовуючи дослідницьку оптику Фуко, аналізує перспективу нейрокомп'ютерного інтерфейсу (Neuralink) за умов розширення цифровізації та доходить висновку про зникнення навіть мінімального зазору між думкою та її цифровим вираженням [24, р. 123]. У своїй концепції філософ доходить висновку, що «внутрішній простір», у якому в індивіда оформлюються думки у словесні вираження, у «підключеному мозку» практично зникає, тобто сама думка стає надбанням цифрової Мережі. Інакше кажучи, Великий Інший буквально оселяється в головах індивідів.

Більше того, тут передбачається сингулярність контролю над індивідами. Такий моніторинг, за Жижеком, у перспективі, коли наш мозок буде підключений до нейромережі, тобто стане частиною «загального інтелекту», означає, що людські переконання та поведінка можуть змінюватися на рівні синапсів [24, р. 199].

У цьому контексті з ним солідаризується відомий італійський філософ Ф. Берарді, коли пише, що «процес формування мережевого суспільства відбувається за допомогою своєрідного кабелювання (вловлення) душі за рахунок підпорядкування індивідуальних душ і включення їх у кабельну мережу, яка на будь-яку альтернативу, що постає перед людиною, дає наперед встановлену відповідь» [6, р. 198].

Можна сказати, що індивід у цифровому суспільстві може бути перепрограмований за розсудом глобальних еліт у потрібному для них напрямі.

Ще однією суттєвою рисою є те, що тотальна цифровізація та медіалізація дозволяє медіавладі ретельно відстежувати, який у індивідів у кожному мить існує емоційний настрій, побоювання, фобії, загалом оцінювати рівень тривожності, а також відстежувати таємні бажання, мрії та ще багато чого можна досліджувати про індивіда цікавого, що він не в змозі усвідомити. Це своєрідний цифровий психоаналіз.

Тобто цифровізація сканує зсередини індивіда, що дозволяє зовнішній комп'ютерно-інформаційній мережі знати іноді про індивіда набагато більше, ніж він знає про себе. Тому експансія цифрової медіалізації в особистісне життя індивідів не лише обмежується спогляданням за життям індивідів у їхніх різноманітних соціально-мережових практиках,

а також дозволяє постійно формувати усталені уявлення та почуття. Тобто тотальна цифровізація дозволяє постійно втручатися у внутрішній світ індивіда на глибинному рівні, формувати його думки щодо різних аспектів існування світу. Тим самим нинішній стан цифровізації дозволяє повною мірою відстежувати та контролювати пересічного індивіда і встановлювати за ним тотальний контроль 24/7, якщо він долучений до цифрових інформаційно-комп'ютерних мереж, а це є реальним становищем речей у сучасному цивілізаційному соціумі.

Справді, «засвоєння» побажань Великого Іншого за термінологією Ж. Лакана, що виходять від глобальних еліт як умова формування передбачуваної ідентичності в західних суспільствах, поступово заклало підґрунтя для подальших різноманітних мутацій влади в контексті переходу від фукіанської біополітики до психополітики. Тема психополітики, заснованої на нейрональному насильстві, проходить червоною ниткою через творчість вже згаданого німецького філософа південнокорейського походження Бьон-Чхоль Хана [17; 18; 19].

Так, філософ у своєму останньому есе пише: «Інформаційний режим оволодіває до-рефлексивними, імпульсивними, емоційними шарами поведінки, які передують усвідомленим діям. Його заснована на даних психополітика втручається в нашу поведінку, але ми не усвідомлюємо її впливу» [19, р. 56].

У своїх есе він вибудовує інноваційну концепцію психополітики як модернізованого варіанта біополітики, характерного для сучасного цифрового суспільства. Більше того, висувуючи концепцію психополітики як зовсім іншого типу влади в епоху цифровізації, Хан наполягає на тому, що описані Фуко інструменти управління суттєво відрізняються від нової форми влади в епоху цифрового суспільства. Так, якщо для індивіда, виробництво суб'єктивності якого відбувалося в межах «дисциплінарних суспільств», обов'язково був присутній модальний імператив «ти повинен», а біовлада виступала як система різноманітних обмежень і примусів до виконання її волі, то в постдисциплінарному цифровому суспільстві ситуація якісно змінюється.

Це відображається у зміні модальності імперативу «ти повинен» на «я хочу», тобто в системі неоліберальних інструментів управління, які спритно мімікують під свободу вибору в сучасному суспільстві споживання, відбувається трансляція нібито «внутрішньої» мотивації, орієнтованої на саморозвиток і прагнення до щастя з боку самого індивіда. Останній виступає як самодисциплінований нейрофізично активний громадянин, що прагне особистого успіху та добробуту. У цій новій системі мікровлади контроль є настільки глибоким, що владним елітам більше не потрібно примушувати людей – достатньо керувати їхніми бажаннями та нейронними реакціями.

У такій ситуації мікровлада вже не має жодних обмежень – навпаки, існує своєрідна стимуляція прагнень індивідів до надмірного споживання, напруженої праці заради успіху та насолоди заради власної вигоди й особистого проєкту самореалізації.

Неоліберальна ідеологія нейронального насильства як центрального атрибута нової форми мікрополітики пов'язана з проникненням на глибинний індивідуальний психічний рівень, яка паразитує на найпотаємніших мріях пересічних індивідів про щасливе життя. «Суб'єкт досягнень» за термінологією Хана веде нескінченну боротьбу із самим собою, часто не усвідомлюючи того, що йому ідеологічно приписано бути ефективним, проактивним, успішним і постійно прагнути нових висот. Вишукані витівки неоліберальної ідеології створюють цілий набір найрізноманітніших послуг і продуктів, переконуючи індивіда в тому, що все це – особистий вибір кожного для такого ж особистого блага. Нейрональне насильство активується не лише у постійній одержимості підвищенням ефективності, набуттям і підтриманням

на належному рівні навичок, конкурентній боротьбі за вищий фінансовий статус і просування кар'єрними сходами.

«Суб'єкт досягнень», прагнучи обрати те, що потрібно для його успішності та самовдосконалення, промахується «повз себе», оскільки його власні бажання й особисті цілі можуть бути легітимними лише за таких обставин, коли його внутрішні ресурси максимально мобілізовані для різних форм нейрофізіологічної активності.

Завжди і всюди всі психічні функції – увага, пам'ять, мислення, уся палітра емоцій і почуттів, а також тілесна активність у режимі 24/7 повинні перебувати в тонусі і, з точки зору мозку, у робочому стані. Таким чином, нейрональне насильство, як основа неоліберальної психополітики, проявляє себе у формі постійного самовдосконалення, самоексплуатації та самоспоживання.

Однак суб'єкт досягнень, за Ханом, активно експлуатує себе і доводить до вигорання, врешті-решт вичерпавши всі внутрішні ресурси, але водночас відчайдушно продовжує вірити, що він «може більше» і йому потрібно ще більше напружитися, щоб стати успішнішим і щасливішим. Внутрішньо це нагадує життя на межі можливостей пересічних індивідів, коли вони в соціальних мережах регулярно зрештою скаржаться, що не можуть упоратися з непосильним напруженням і навантаженнями.

Водночас якщо порівнювати фукіанську теорію біополітики з її модернізованим психополітичним варіантом, то суттєво нічого не змінюється. У сучасному атомізованому суспільстві вимушених «підприємців самих себе» репресивна поведінка змушує бути більш продуктивним із супутньою приватизацією стресу і тривожності, граничним перфекціонізмом і відповідальністю: будь-які невдачі, за цією внутрішньою логікою, мають лише стимулювати з більшим ентузіазмом рухатися далі, здійснюючи титанічні зусилля Сізіфа.

Тому Хан наполягає на тому, що «суб'єкт досягнень» веде постійну війну із самим собою, виступаючи експлуататором самого себе, підтримуючи себе вірою в безмежність власних можливостей і приймає чергову порцію насильства щодо самого себе як неминучу плату за обов'язковий успіх і майбутні досягнення (іншого й не передбачається).

Психополітика як сучасна версія біополітики фактично переносить у внутрішній план індивіда майже всі суто зовнішні характеристики модерного дисциплінарного суспільства, такі як безперервне спостереження, контроль, муштра, покарання за невиконання у вигляді самодокору тощо.

У контексті сучасного цифрового суспільства вже у всесвітньому масштабі неоліберальна психополітика охоплює практично всіх громадян, усе населення цивілізованих держав, яке позиціонується як вселенська біомаса, що підтримує свій рівень уявного «щастя» і «успіху» через цифрові сурогати, а будь-які прояви невдоволення і протести миттєво зчитуються і блокуються із застосуванням біовладою за допомогою цифрової системи як небажане «відхилення» від норми або через біопсихічну корекцію, або через відповідні соціальні фільтри.

Разом із тим виклик домінуванню біовлади можуть запропонувати лише такі індивіди або їх об'єднання, які не погодяться стати об'єктом їхнього контролю та управління, а саме ті, хто має в собі власний досвід самокерування, хто вміє керувати собою, хто здатний постійно (висловлюючись фукіанськими словами) здійснювати «підключання про себе», хто здатен до культивування індивідуальних практик свободи.

Висновки. Розглянувши аспекти цифровізації, які причетні до екзистенційних викликів та загроз для індивідів, можна зазначити, що цифрова біополітика не лише акумулює в собі глибинне танатополітичне ядро, а й безмірно розширює можливості впровадження нових біополітичних технологій управління величезними популяціями населення. Ця особливість

цифровізації залишається достатньо прихованою і неявною для її безпосереднього сприйняття та усвідомлення самим населенням. Утворюється так званий цифровий психоаналіз, де вплив на індивідів зміщується у цифровому медіасередовищі переважно на несвідоме.

Більше того, саме тепер завдяки домінуванню в цифровому медіапросторі штучного інтелекту (ШІ) створюється ціла низка цифрових диспозитивів для управління і контролю, які акцентують увагу саме на впливі на несвідоме психічне пересічних індивідів. Тому актуальним постає питання: які нові диспозитиви будуть пристосовані з боку альянсу потужних медіакорпорацій та глобальної політико-економічної еліти не лише для тотального контролю за індивідами, а й для формування нових форм суб'єктивації.

Інакше кажучи, за безпосередньої участі світових медіакорпорацій глобальні еліти при плануванні та здійсненні нової версії біополітики як психополітики отримують у свої руки у вигляді інструментів цифровізації досконалі знаряддя не лише контролю, а й програмування всіх потреб і бажань людини, а в перспективі – і всього населення світу.

У цьому сенсі постає проблема вивчення можливих варіантів індивідуального та колективного опору цій достатньо небезпечній для цілісності індивіда біополітичній стратегії. Ці варіанти опору постають як такі типи суб'єктивації, які можуть блокувати та припиняти нав'язування індивідам з боку біовлади своїх неоліберальних уявлень, що транслюються цифровими диспозитивами. Ці типи суб'єктивації є альтернативами в сучасному цифровому часі і є зразками індивідуальної трансгресії та вислизання від обійм уже новітнього варіанта біополітики – психополітики. Однак достатньо проблемним залишається питання – чи здатні пересічні індивіди протистояти біовладним устремлінням.

Таким чином, альянс сучасних глобальних еліт призводить до формування нового цифрового порядку, що визначається не стільки юридичними правами, гарантованими індивідові з боку держави, скільки виникненням особливої цифрової етики «безпечного цифрового світу». Цей цифровий порядок стає ще одним достатньо ефективним засобом маніпуляції індивідами з боку біополітичної влади. Саме використання нових медіатехнологій і соціальних мереж накладає незгладимий відбиток у процесі боротьби не лише за контроль над індивідуальними тілами населення, а й за контроль над їхньою свідомістю та несвідомим, про що застерігає людство відома американська дослідниця Ш. Зубофф [25].

Список використаних джерел

1. Agamben G. What Is a Camp? In *Means Without End: Notes on Politics* 2000. P. 37–45. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
2. Agamben G. *Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive*. Zone Books. 2002. 176 p.
3. Agamben G. *What is an Apparatus? and other essays*. Stanford, CA: Stanford University Press. 2009. 76 p.
4. Agamben G. *Where Are We Now? The Epidemic as Politics*. Rowman & Littlefield Publishers. 2021. 104 p.
5. Ajana B. (2019). Digital biopolitics, humanitarianism and the datafication of refugees. In A. K. Schramm & G. O'Neill (Eds.), *Refugee imaginaries: Research across the humanities*. 2019. P. 163–180. Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.
6. Berardi F. *The Soul at Work: From Alienation to Autonomy*. Los Angeles: Semiotex(e). 2007. 229 p.
7. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge, UK: Polity Press. 2013. 180 p.
8. Braidotti R., & Hlavajova M. (Eds.). *The Posthuman Glossary*. London, UK: Bloomsbury Academic. 2018. 496 p.
9. Cain G. *The Perfect Police State: An Undercover Odyssey into China's Terrifying Surveillance Dystopia*. New York, NY: PublicAffairs. 2021. 304 p.
10. Chamayou G. *A Theory of the Drone*. New York, NY: The New Press. 2015. 304 p.

11. Eco U. *Eternal Fascism: Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt*. *The New York Review of Books*, 1995. June 22. P. 12–15.
12. Eco U. *The Prague Cemetery*. Houghton Mifflin Harcourt. 2011. 444 p.
13. Foucault M. *La Volonté de savoir. Histoire de la sexualité, Tome 1*. Paris, France: Éditions Gallimard. 1976. P. 154–211.
14. Foucault M. The Political Technology of Individuals («La technologie politique des individus»; université du Vermont, octobre 1982; trad. P.-E. Dauzat). In P. H. Hutton, H. Gutman & L. H. Martin (Eds.), *Technologies of the Self. A Seminar with Michel Foucault*. Amherst: The University of Massachusetts. 1988. P. 145–162.
15. Foucault M. *Il faut défendre la société: Cours au Collège de France (1975–1976)*. Eds. Bertani, M. & Fontana, A. Gallimard; Paris: Seuil. 1997. 304 p.
16. Foucault M. *Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France (1977–1978)*. Eds. Bertani, M. & Fontana, A. Gallimard; Paris: Seuil. 2004. 456 p.
17. Han B.-C. *Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power*. London, UK: Verso. 2017. 96 p.
18. Han B.-C. *The crisis of narration*. Cambridge, UK: Polity Press. 2022. 120 p.
19. Han B.-Ch. *Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy* (D. Steuer, Trans.). Cambridge, UK: Polity Press. 2022. 80 p.
20. Köchler H. The new social media and the reshaping of communication in the 21st century: Chance or challenge for dialogue? Paper presented at the 9th Doha Conference on Interfaith Dialogue, Doha, Qatar, October 25, 2011. P. 1–16. URL: https://www.i-p-o.org/Koehler-New_Social_Media-Doha_Dialogue-Oct2011-V4.pdf (дата звернення: 12.03.2026).
21. Parellada S., Gálvez Mozo, A., & Tirado F. J. Neuralink and the rise of psychopolitical governmentality. *Culture, Theory and Critique*, 2025. № 66 (1). P. 23–41. Taylor & Francis Ltd. DOI: <https://doi.org/10.1080/14735784.2025.2582471>
22. Stiegler B. *Mécréance et discrédit. Tome 2: Les sociétés incontrôlables d'individus désaffectés*. Galilée. 2006. 178 p.
23. Stiegler B. L'esprit des Lumières à l'ère du philosophical engineering. *Intellectica*, 2013. № 59 (1). P. 29–40.
24. Žižek S. *Hegel in a Wired Brain*. Bloomsbury Academic. 2020. 208 p.
25. Zuboff Sh. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Public Affairs. 2019. 704 p.

References

1. Agamben G. (2000). *What Is a Camp?* In *Means Without End: Notes on Politics* (pp. 37–45). Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
2. Agamben G. (2002). *Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive*. Zone Books. 176 p.
3. Agamben G. (2009). *What is an Apparatus? and other essays*. Stanford, CA: Stanford University Press. 76 p.
4. Agamben G. (2021). *Where Are We Now? The Epidemic as Politics*. Rowman & Littlefield Publishers. 104 p.
5. Ajana B. (2019). Digital biopolitics, humanitarianism and the datafication of refugees. In A. K. Schramm & G. O'Neill (Eds.), *Refugee imaginaries: Research across the humanities* (pp. 163–180). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.
6. Berardi F. (2007). *The Soul at Work: From Alienation to Autonomy*. Los Angeles: Semiotex(e). 229 p.
7. Braidotti R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge, UK: Polity Press. 180 p.
8. Braidotti R., & Hlavajova M. (Eds.). (2018). *The Posthuman Glossary*. London, UK: Bloomsbury Academic. 496 p.
9. Cain G. (2021). *The Perfect Police State: An Undercover Odyssey into China's Terrifying Surveillance Dystopia*. New York, NY: PublicAffairs. 304 p.
10. Chamayou G. (2015). *A Theory of the Drone*. New York, NY: The New Press. 304 p.
11. Eco U. (1995, June 22). *Eternal Fascism: Fourteen Ways of Looking at a Blackshirt*. *The New York Review of Books*, 12–15.

12. Eco U. (2011). *The Prague Cemetery*. Houghton Mifflin Harcourt. 444 p.
13. Foucault M. (1976). *La Volonté de savoir. Histoire de la sexualité, Tome 1*. Paris, France: Éditions Gallimard, 154–211.
14. Foucault M. (1988). *The Political Technology of Individuals («La technologie politique des individus»;* université du Vermont, octobre 1982; trad. P.-E. Dauzat). In P. H. Hutton, H. Gutman & L. H. Martin (Eds.), *Technologies of the Self. A Seminar with Michel Foucault*. Amherst: The University of Massachusetts, 145–162.
15. Foucault M. (1997). *Il faut défendre la société: Cours au Collège de France (1975–1976)*. Eds. Bertani, M. & Fontana, A. Gallimard; Paris: Seuil. 304 p.
16. Foucault M. (2004). *Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France (1977–1978)*. Eds. Bertani, M. & Fontana, A. Gallimard; Paris: Seuil. 456 p.
17. Han B.-C. (2017). *Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power*. London, UK: Verso. 96 p.
18. Han B.-C. (2022). *The crisis of narration*. Cambridge, UK: Polity Press. 120 p.
19. Han B.-Ch. (2022). *Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy (D. Steuer, Trans.)*. Cambridge, UK: Polity Press. 80 p.
20. Köchler H. (2011). *The new social media and the reshaping of communication in the 21st century: Chance or challenge for dialogue? Paper presented at the 9th Doha Conference on Interfaith Dialogue, Doha, Qatar, October 25, 2011, 1–16*. URL: https://www.i-p-o.org/Koehler-New_Social_Media-Doha_Dialogue-Oct2011-V4.pdf (accessed: 12.03.2026).
21. Parellada S., Gálvez Mozo, A., & Tirado F. J. (2025). *Neuralink and the rise of psychopolitical governmentality. Culture, Theory and Critique, 66 (1), 23–41*. Taylor & Francis Ltd. DOI: <https://doi.org/10.1080/14735784.2025.2582471>
22. Stiegler B. (2006). *Mécréance et discrédit. Tome 2: Les sociétés incontrôlables d'individus désaffectés*. Galilée. 178 p.
23. Stiegler B. (2013). *L'esprit des Lumières à l'ère du philosophical engineering*. *Intellectica, 59 (1), 29–40*.
24. Žižek S. (2020). *Hegel in a Wired Brain*. Bloomsbury Academic. 208 p.
25. Zuboff Sh. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Public Affairs. 704 p.

*Отримано 10.03.2026.
Прийнято до друку 25.03.2026.
Опубліковано 08.04.2026.*

*Received 10.03.2026.
Accepted for publication 25.03.2026.
Published 08.04.2026.*